

Sărbătorirea unui gânditor român trebuie însemnată de cronicarul zilelor noastre cu o piatră albă. Deși acela pe care îl cinstim azi, profesorul Rădulescu-Motru,^{născută} la o vîrstă înaintată, cu seninătate și chiar cu oarecare cochetărie greutatea unor gânduri, ale căror roade au umplut multe hambare goale ale culturii noastre, ghicim în năpoia acestei atitudini de patriarch al filosofiei românești furtunile care au spart atâtea catarge, dar au și smuls din adâncouri, atâtea conori ascunse.

Cum să nu întoarcem privirile spre acela care unește o cultură întinsă și adânoasă cu independența de judecată și care a înzestrat spiritualitatea noastră cu magia unei doctrine: personalismul energetic, în care idei aride și abstrakte vin să lumineze pulsulația concretului, dar să și primească dela acesta botezul în cristelnica vieții?

Tinta acestor puține cuvinte ce mi-a fost hărăzit să rostesc acum este - mărturisesc - destul de greu de atins, tocmai fiindcă trebuie să ofer mult, nu multe, și anume: care e ~~semnificația~~^{tâlcul} adânoasă a acestei concepții ce îmbină ineditul cu adevărul consfințit; ce loc ocupă ea în frământările ideologice ale timpului de față, dar fără și mai departe, în perspectiva unui treout de nobile și stăruitoare cugetări? Căci o doctrină filosofică nu trăește ca trandafirul poetului răstimpul unei dimineați sau cele câteva ore ale unei efemere, ci are ambiția întreptățită de a lupta cu timpul, plutind peste valurile lui nefindurate.

Din nefericire, fizionomia filosofică a veacului e atât de răvăgitoare și de chinuită - și, vai, atâția astăzi fac tot ce le stă în putință să sporească acest chin - fără că pare că imploră o străduință sinceră din partea noastră de a pune în lumină trăsăturile și cele mai trainice fiindcă sunt cele mai caracteristice și mai adevărate.

Din această operă de cernere și de cântărire a valorilor, pentru a surprinde esențialul și a așeza la locul cuvenit cele de mâna a doua, profesorul Rădulescu Motru și-a făcut rostul unei vieți străbătuță de o curată intelectualitate. De abia bănuim ce greutăți și chiar ce primejdii se ridică în calea sau, mai modest, pe cărarea prea puțin bătătorită a unei gândiri naționale; și dacă nu n'as teme de impresia unei convenționale patetisări, să rosti chiar cuvântul de drama filosofului român. Căci filosoful român se simte atras de două chemări deopotrivă de poruncitoare; chemarea adevărului pur, întrerupată prea

adesea de filosofii străine, și chemarea patriei, comunicată în ecouri nesfârșite de nevoile și năsuințele neamului.

Omul de litere și omul de știință cunosc și ei un asemenea conflict interior, specific națiilor ce au intrat mai hăbavnic în hora culturii europene, însă ei au, drept vorbind, o sarcină mult mai ușoară. Literatul este deplin împăcat cu sine, dacă a avut norocul să transfigureze prin melodia frumosului tot ce se zbate și vrea să se afirme în sufletul nației care crede în viitor, fiindcă și trecutul ei e o lecție de optimism. Din potrivă, omul de știință nu se gândește decât la adevărul rezultatelor teoretice sau la folosul tehnic al acestor rezultate pentru buna gospodărie a țării sale, dar ar socoti că totul nepotrivit să î se pretindă a da, de pildă, o matematică românească, o fizică românească, și tot așa mai departe cu celelalte științe speciale și positive.

In schimb, filosoful poartă convingerea că nu se află strâns întrecestere unei dileme, deci că nu are de ales între adevăr și popor, ci el le vrea pe amândouă. Nu unul fără altul, ci unul și altul. De sigur, adevărul - ceea ce compromis că orice lucru de care se abuzează - nu poate fi împotriva unei națiuni,oricăd de mică sau de necăjită ar fi ea, căci dacă noi nu mai putem trăi fără filosofie, nici filosofia nu poate trăi fără noi. Fiecare putere românească devotată filosofiei este o glorie nu numai pentru țară, dar și pentru gândire în genere.

Profesorul Rădulescu-Motru și-a construit doctrina sa pe temeiul convingerii că cele două mari fapte ale vieții: năsuințele nației și năsuințele adevărului teoretic și dău frățește mâna, dacă desprindem din munca filosofică trecută și actuală inspirația ei constantă, propoziția, care, uneori nemărturisită, e subînțeleasă de orice doctrină conștientă de resursele ei. Iar această propoziție comună cugetării acestui timp și legată de întreaga cultură occidentală se rezumă în ideea personalismului.

Direcțiile actuale de gândire de origini și cu dezvoltări atât de deosebite, ancorează aproape toate la aceias concluzie: ideea de personalitate la temelia culturii umane, a vieții și chiar a realității luate ca întreg. Pilde și dovezi nu ne lipsesc, și am putea însira mai multe, dacă măs socotii lucru de prisos; însă căteva vor fi destule ca

luare aminte și confirmare. Așa, în bunăoară, în Franța fruntașul săndirii a rămas H. Bergson. Când noi în anul 1914 și anume într-un studiu critic, cercam să luminăm analitic concepția berzoniană, care pare că intimidează orice analiză, ne-am îngăduit a vorbi de cei două Bergson adică de două curente în filosofia acestuia, unul îndreptat spre universalitate, celalt spre individualitate. Si ne întrebam: cum va fi doctrina lui morală, pe atunci bănuitură numai, și astăzi dată publicității. Nu ne așteptam ca acest filosof al intuițiilor largi să aleagă între cele două curente, și în adevăr n'a ales, ci le-a păstrat pe amândouă, unindu-le prin procedee stilistice, a căror taină numai el o detine. Astfel Bergson vorbeste de cele două izvoare ale religiei și moralei. Cu toate acestea el nu-și ascunde preferința: izvorul profund al moralei, acela care deschide porțile susținelui, dând acestuia un nesfârșit orizont uman este apelul la erou sau chiar cu expresia lui, e pilda strălucită dată de o "mare personalitate morală".

O altă căpătenie a cugetării franceze contemporane, Léon Brunschwig, după înDELungi și greoale speculații asupra unei spiritualități cam vagi, sfârșește în opera recentă "Despre cunoașterea de sine" să proclame necesitatea de a concentra acea spiritualitate în cunoștință umană concretă.

In Germania de azi patru curente își dispută întărea: criticiismul Kantian, așa numita fenomenologie a lui Husserl, o filosofie științifică bazată pe psihologie și un spiritualism speculativ. Nu mieă e surpriza noastră pricinuită de constatarea acordului acestor concepții, destul de opuse prin factura și motivele lor initiale: toate găsesc în ideea de persoană ultimul ouvânt al cercetării filosofice. Așa - cînd pe cîțiva - la un Herrigel, elevul antecistul lui Rickert, la Max Scheler, elevul fenomenologului Husserl; la William Stern, psiholog și reprezentant al unei metafizici științifice, în fine, la idealistul Rudolf Eucken și altu.

In Anglia și America, personalismul a găsit o călduroasă primire, mai ales printre reprezentanții direcției numite pragmatism, așadar, ai direcției care pune înainte particularul, concretul, activitatea liberă, posibilitatea optimistă de a transforma lucrurile în concordanță cu ^{mari} nouile dorințe și aspirații omenești.

Dar motivul personalist e mult mai temeinic; răddăcinile lui sunt mult mai adânci, deci mai îndepărtate. Nota originală a întregii culturi apusene, dela Greci și până azi, treând prin lungă civilizație creștină a Evului mediu, este voința de a recunoaște rolul hotărâtor al personalității umane, de ființa căreia se leagă însăși soarta filosofiei.

Cu tot acest fir roșu, nu putem trece cu vederea felul deosebit în care apreciază personalitatea umană cele trei mari culturi europene: cultura greco-romană sau antică, cultura creștină sau medievală și cultura modernă. Cum se vede dar, ideea de personalitate nu e o descoperire proprie nouii filosofiei, ci este bine cunoscută atât păgânilor, cât și creștinismului hisericesc. Problema e acum – prin ce se deosebesc cele trei civilizații în tălmăcirea personalității? Temeiurile ce susțin și justifică deosebirile sunt destul de numeroase însă unul merită o atenție specială și poate interesa pe oricine: e solidaritatea atât de strânsă între felul de a concepe universul sau natura și felul de a concepe persoana umană. Cum e interpretată lumea, tot așa e explicată și persoana, iar prin lume nu înțeleg numai natura, sau realitatea dată simțurilor, ci tot ce e în afară de om, adecă și supranatura, lumea grăției, sfera divinului.

Să privim întâi pe Greci, cei dintâi europeni, cei dintâi oameni liberi. Morala antică exaltă până la ute pie independenta persoanei umane sau puterea individualității de a găsi numai în sine reazemul sigur în fața evenimentelor lumii ce ne covârșesc, dar nu ne strivesc.

Putem dar spune că trăsătura specifică a întregii morale vechi este libertatea interioară, afirmarea suverană a individualității. Domină lumea cel ce se domină pe sine, cel care prin viață preface pasiunea ce ne robește imprejurărilor și oamenilor în fapte ce liberează. Acest ideal de independentă umană, sub o formă care poate nă mai fost atinsă de atunci, găsește întruparea uimitoare în stoicism, directivă morală care șase sute de ani trăește ca ceva distinct, apoi se contopește cu ultima filosofie antică, neoplatonismul, trece în creștinism, firește cu transformările necesare, și în sfârșit renăste în pragul lumii noi, în secolele 15 și 16. Cu drept urmă, stoicismul poate fi privit ca un factor component al culturii

occidentale. De aceea e bine să nu uităm că personalismul moral e dela început asociat cu tendința ascetică, și dar, cu voința de a deosebi hotărât între capriciu și rațiune.

Prin urmare, la Greci diferențierea personalității se face prin înțelepciune, prin luminarea ratională, deci, prin ceea ce caracterizează pe om față de celelalte ființe. Omul este în adevăr om, nu prin instinct și sentiment, ci prin rațiune, care nu exclude, ci purifică și înnobilează, instinctul și sentimentul, deoarece rațiunea e tot una cu lege, organizare și viață conștientă. Această din urmă adevăr e contribuția originală a Românilor, creatorii conștiinței și persoanei juridice la căror desăvârșire ei au ajuns, cum vedem la marii jurisibili, prin adoptarea filosofiei stoice. Stoicismul susține dar și marea operă de legiferare și de ordine a Romei.

Dar personalismul antic are anumite scăderi, care au impus o transformare radicală a lui pentru a-i asigura supraviețuirea în noi imprejurări. La cei vechi înțelepciunea și deci personalitatea sunt atribuite numai unei minorități, unei insime părți din omenire. Personalismul antic e dar prea aristocratic.

In acest greu moment istoric de destrămare a lumii vechi, incapabilă de a asigura o viață morală, din care să se împărtăsească toți oamenii, conduși pe atunci de sceptrul Romei, începe misiunea creștinismului. Creștinismul, lăsând pe planul al douilea înțelepciunea ratională ca mijloc de diferențiere a personalității, face apel la sentimentul uman cel mai universal, la iubire, și astfel deschide raiul personalității oricui. Nu prin rațiune, ci prin iubire, este sau devine cineva o persoană spirituală, iar modelul persoanei umane e însăși persoana lui Dumnezeu. Afirmando cu strictete caracterul personal al divinității și dând omului putință de a se apropiă de Dumnezeu prin iubire și prin libertatea voinței, creștinismul pune bazele personalismului modern. Propoziția lui Augustin că „în interiorul omului”, în conștiința personală stă adevărul, o vom regăsi, după o lungă preparație istorică, sub forma idealismului modern, care începe cu Descartes.

Totuși personalismul grec și cel creștin au un caracter comun, doavădă a mentalității identice, care a prezidat la făurirea amândorora, și cu acesta trecem la solidaritatea intimă între persoană și univers.

Atât persoana antică și creștină, cât și universul antic și creștin sunt o lume închisă în sine de valori definitive și cu conture neschimbătoare. Universul gânditorului grec este limitat în spațiu, fiind că, pentru antic, numai finitul, mărginitul, ceeaace are o formă precisă, este și perfect. Infinitul e semnul imperfecției și de aceea e atributul materiei informe, nu al ~~gândirii și nimici nu s'a păstrează în spiritul materiei.~~

X Creștinismul îmbrățișează conceția antică a unei lumi finite în spațiu - la creștinism e finită și în timp prin actul creației - a unei lumi în care pământul e centrul nemiscat și locașul întrupării și patimirii lui Hrist. Cum se vede, anumite trebuințe interioare ale nouii credințe impuneau acesteia primirea acestei vederi cosmologice, anume, că natura e limitată și fără posibilități de dezvoltare infinită.

Însă chiar în creștinism descoperim un alt factor de căpătenie, care în cele din urmă avea să intre în conflict cu acea conceție a universului limitat. În adevăr, însușirea de căpătenie a Divinității creștine este Infinitul, care de aceea de parte de a fi simbolul imperfecției este dimpotrivă semnul vădit al desăvârșirii. O existență plină nu poate fi ~~limitată~~ de nimic. Această convingere, care constituie unul din caracterele originale ale creștinismului, avea să ruineze conceția universului limitat și să ajungă prin modificarea cosmologiei antice la o nouă tălmăcire a naturii.

In conceția modernă, natura poartă în sine ca un reflex al divinului infinitatea. Si nici nu se putea să nu se ajungă la acestă concluzie, care surprinde numai pe necunosători. Pentru creștinism, natura e o creație, are deci drept condiție pozitivă un act al voinei divine, și ca atare ea păstrează ceva din perfecția autorului creștin. Un Dumnezeu desăvârșit nu poate crea ~~voluntar~~ și ^{urit} constient o lume atât de decăzută încât să nu se poată înnălță până la izvorul ei.

Dar, în cadrul creștinismului, încă o considerație trebuie luată în seamă. Natura corporală înainte de păcatul omenește era și ea desăvârșită; numai păcatul, faptă voită liber, a degradat-o, și numai Hrist, Dumnezeu făcut om, o poate mântui și glorifica, odată cu omul, creațura rătăcită, dar nu pierdută.

In sfârșit, teologia creștină mai vădește o tendință, care sub

înșățigeri aproape de nerecunoscut, va avea un mare răsunet. Divinitatea creștină e activitate infinită, care se vădește nu numai în acțiul de creație al naturii și mai ales în nasterea lui Isus și a Sfântului Spirit. Dumnezeu e dar dinamism, care profesează în măsura ce se desfășoară.

Puteam să începe acum și concepția specifică modernă a omului și a naturii. Natura pentru știință modernă este infinită și în proces de evoluție, și tot așa persoana modernului nu este o lume închisă în sine definită rigidă, ci o formulă progresivă, o desfășurare liberă de nesfârșite posibilități și virtualități. Dar ougetarea modernă, care este și a noastră, mai vădește înoată o trăsătură, și aceasta de mare însemnatate, prin care noua ougetare se afirmă distinctă de cea antică. Omul prin voiață, prin energia sa este un colaborator al universului. Iată o convingere cu totul antigrecoască, deoarece, după grec, procesul lumii ~~lumii~~ cosmică se desvoltă independent de colaborarea morală a omului.

Și în această lătușă creștinismul antic încearcă aceea convingere modernă, care dădată sămunită exprimată va fi interpretată ca antiorești-nă, de către cei ce ignorează adevărul înțeles al continuității istorice. Căci una din cele mai vechi și stăruitoare concepții ale primilor gânditori creștini, concepție reluată de reforma protestantă, fireste, sau alte intenții, este ridicarea omului la rangul de colaborator al lui Dumnezeu pentru biruința ordinei morale și înfăptuirea etății dumnezeiesti.

În statul român vastul cadru al doctrinei gânditorului român și cred că n-am exagerat însemnatatea acestei incursiuni istorice. Personalismul energetic este epilogul unor străvechi nașuințe și rezumă într-o formulă atotcuprinzătoare idei care au măsurat o cale milenară și au sprijinit străduințele culturii europene de a răpi universului și omului caracterul de anonimat.

O asemenea doctrină este totodată și o întăritoare învățătură, pentru propovăduirea căreia carte - cuvântul scris - și catedra - cuvântul rostit - colaborează căt se poate de strâns, iar gânditorul și profesorul ^{RADULESCU} ~~RADULESCU~~ în acest model de omenie, care e Rădulescu-Motru.

S'a emis și plătit azi 4 Noemb. 1932
Conferința D-lui Prof. M. Floricel

despre ~~Rădulescu~~ - Motru și ougetarea contemporană

Casier, *Gheorghe*.

Lireg. la No. Dulap Raft